

Nogle Bemærkninger om historisk Sandhed i Visedigtning.

AF
Johannes Steenstrup.

For nylig har det Spørgsmaal været drøftet, hvor langt en Digter, naar han behandler historiske Begivenheder og Personer, tør fjerne sig fra den sande Virkelighed, som er alle bekendt. Tanken er herved ogsaa bleven henvendt paa, hvor frit vel Digterne have stillet sig i fordums Tid overfor samtidige Begivenheder, og saaledes ogsaa paa Fortællingen i vore historiske Folkeviser.

A. D. Jørgensen har villet hævde, at de, som digtede Folkeviser, meget vel kunde gøre den samtidige Begivenhed til Genstand for friere Behandling, ja endog fjerne sig langt fra, hvad der virkelig var sket, altsaa fra, hvad Sangeren selv havde hørt eller været Vidne til, og hvad der var vitterligt for alle. Professor Kr. Erslev har godkendt Jørgensens Betragtning, idet han endog har optaget den som vejledende Sætning i sin indholdsrige Bog om den historiske Kildekritik. Det vil dog maaske være værdt at undersøge noget nærmere, om Jørgensen virkelig har Ret i sin Theori.

Prof. Erslev udvikler i sin Fremstilling med Rette, hvorledes det vækker Tillid til en historisk Fortælling,

at den meddeler mange Enkeltheder, selv om vi ikke ere i Stand til at kontrollere disse, men at dette dog ikke kan gælde den kunstmæssigt udviklede Historie-skrivning, naar til Eks. hos Klassikerne eller i Sagaerne Taler indflettes. „Endnu mindre gælder det om Enkelthederne i en digtersk Fremstilling; Digteren staar overhovedet paa Forhaand helt anderledes frit overfor Stoffet, end den prosaiske Fortæller som Regel gør“¹⁾. Dette er fuldkommen Sandhed, naar Digteren synger om en fjernere Fortid, men Prof. Erslev maa ogsaa have Digtning om de samtidige Begivenheder for Øje. Dette fremgaar af den tilknyttede Anmærkning: „Medens man tidligere overfor vore historiske Folkeviser kun opstillede de to Muligheder: historisk rigtig, altsaa samtidig, eller historisk urigtig, altsaa yngre, har A. D. Jørgensen først ret indskærpet det, at en Visedigter allerede i Samtiden kunde undergive Stoffet en saa fri Behandling, at han fjernede sig langt fra den historiske Virkelighed. Eksempler herpaa frembyder Viserne om Marsk Stig og Niels Ebbesøn“.

Det forekommer mig nu, at de, der have en afvigende Mening fra A. D. Jørgensen, ikke kunne indrømme, at deres Opfattelse er bleven rigtig gengivet. „Historisk rigtig, altsaa samtidig“, den Slutning have de ikke draget. En Vise kan fortælle en historisk Begivenhed saa „sandt“, det vil sige saa overensstemmende med alle foreliggende Beretninger om den, at den mest synes at gengive, hvad de almindelige og vel kendte Beretninger meddele, og at man derfor slet ikke fristes til at tillægge den nogen Samtidighed, tilmed naar den ingen Enkeltheder indeholder,

¹⁾ Kr. Erslev, Grundsætninger for historisk Kildekritik. 1892. S. 21.

der vidne om frisk og selvstændig Erfaring og Opfattelse. Og endvidere — Visen kan, i hvad den meddeler og udelader, være i den Grad samstemmende med en enkelt Kilde, at man maa tro, at den kun støtter sig til denne. Jeg har paavist dette med Hensyn til Visen om Blodnatten i Roskilde, som Jørgensen gjorde til selve den Vise, der blev sunget før Slaget paa Grathehede; jeg redegjorde for dens særlig nære Forhold til Svend Aagesøns Krønike og hævdede derfor, at den tilhørte en meget yngre Tid, netop paa Grund af dens „Rigtighed“.

Men ligesaa lidt kan det indrømmes, at den anden Sætning „historisk urigtig, altsaa yngre“, kan kaldes en ret Gengivelse af den opstillede Mening. Her kommer det bestemt an paa, i hvilken Retning Urigtigheden ligger. Det urigtige, som Sangeren synger, kan bygge paa et falskt Rygte, der tilmed maaske var almengængs, og som man derfor ikke har Grund til at undre sig over i Visedigterens Mund, saa lidt som det har kunnet undre Tilhørerne at høre det udtalt. Imidlertid vil jo sikkert Rygtets Falskhed nogen Tid efter være erfaret og erkendt, og det er da tvivlsomt, om Visen eller Verset med det falske Indhold vil holde sig. Urigtigheden kan fremdeles skrive sig fra, at Digteren indtog et bestemt Standpunkt eller tilhørte et politisk Parti, saaledes at han naturligen maatte se det skete paa denne Maade eller forestille sig denne eller hin Aarsagsforbindelse mellem Handlingerne. Her vil Urigtigheden langt snarere pege paa, at Visen er skrevet midt i Begivenhedernes Larm. Helt forskelligt fra disse Forhold er, at Visedigteren mod bedre Vidende omsætter de sande Forhold til sin egen opdigtede Fremstilling.

Vi vende os da nu til selve Jørgensens Sætning¹⁾, som Prof. Erslev har billiget: en Digter kan behandle den samtidige Begivenhed saa frit, at han endog kommer langt fra de virkelige Forhold. Her er Tale om en Vise eller et Digt af berettende Indhold, der kun ved Skildringens Art og den rythmiske Form skiller sig fra en Prosameddelelse; Tilhøreren har ikke faaet noget Vink om, at det ikke skulde være den historiske Begivenhed fra Danmark, hvorom der synges.

Jørgensen fremsatte sin Sætning som et Skøn eller en Opfattelse, uden at han gav Beviser for Sætningens Rigtighed, og derfor har den, som har en anden Opfattelse, vanskeligt ved at angribe den. Hvis den havde Støttepunkter, kunde man mulig paavise disses Urigtighed, nu synes man henvist til alene at pege paa Sætningens indre Usandsynlighed. Her skal jeg dog ved at fremdrage forskellige Forhold gøre et Forsøg paa at paavise, hvor lidt den synes holdbar.

Mon vi for det Første i vore Dage vilde finde os i, at en Digter omformede de Begivenheder, som ere os velbekendte, efter Behag, saa at han hvert Øjeblik stødte an mod alles Viden. Sæt, at en Digter lod Kong Christian IX i det 20de Aarhundrede styre sit Hertugdømme Slesvig ved Ministeren Estrup, eller at han lod Dronning Louise besøge sin Sønesøn Kong Haakon af Norge — mon vi vilde finde os heri? Jeg omsætter her kun til Nutidsforhold, hvad Jørgensen tænker sig, at en Visedigter fra Middelalderen kunde synge for sin Sam-

¹⁾ Jørgensen havde fremsat sin Opfattelse i Bidrag til Nordens Historie S. 164 ff., men kom tilbage dertil i Anledning af mit Skrift „Vore Folkeviser fra Middelalderen“ i Historisk Tidsskr. 6. R. III. S. 58 f., 60 f.

tid¹⁾). Sikkert er, at vi nuomstunder vilde finde det meningsløst og utiltalende, naturligvis stadig under Forudsætning af, at Digteren har skrevet sin Vise saaledes, at enhver Tanke om Travesti eller Spot er udelukket.

Andre Tider, andre Sæder, vil man maaske sige, men saa maatte der jo dog fra en eller anden Tidsalder findes Paralleler dertil, særlig fra Middelalderen. Det er da værdt at se hen til andre Lande.

I Norden have vi et af de mærkeligste Eksempler paa, at Digtere behandlede samtidige Begivenheder, i de islandske Skjaldes Kvad. Skjaldene synge om de sidste Begivenheder, de fortælle om den Konges Bedrifter, til hvis Ære de synge, de bruge stærke Ord og et malende Sprog, men de hverken opdigte, forvrænge eller stille paa Hovedet. Derfor bygger da ogsaa Snorre sin Skildring af Norges Fortid i høj Grad paa Skjaldekvad. Og han siger i Fortalen til sit Værk: „Vi anse alt det for at være sandt, som findes i Kvadene om Høvdingerne eller deres Kampe. Det er Skjaldes Vis at rose netop mest den Fyrste, som de kvæde til, men ingen vilde have vovet over for denne selv at fortælle saadanne Bedrifter af ham, som alle de, der hørte derpaa, vidste var Løgn og Pral, og Fyrsten selv ogsaa, det vilde have været Forhaanelse og ikke Ros“. Den samme Opfattelse have de andre Sagaskrivere; i mange af Slægtsagaerne og i alle Kongesagaerne paaberaabes stadig Skjaldevers som samtidigt Vidnesbyrd, og overalt træder den Op-

¹⁾ Jørgensen hævder saaledes, at en af Valdemar Sejrs samtidige godt kunde synge om, at Kongen ejede 7 Kongeriger, nemlig foruden Danmark Sverige, Venden (Vendel, Valland), England, Norge, Skotland og Holsten med Meklenburg.

fattelse frem, at Skjaldenes Udsagn indeholde historisk Sandhed. Ogsaa i vor Tid have Forskerne denne Opfattelse af Skjaldeversenes Værd¹⁾; de, som have rejst Tvivl om dem, have næppe heller paastaaet, at Skjaldene stillede sig frit overfor det skete, eller at de ligeud opdigtede²⁾, selv om de mente, at Kvadene vare stærkt farvede eller urigtigt overleverede.

En mærkelig Prøve paa Skjaldekvadernes Karakter er for ikke længe siden bleven gjort af Gustav Storm i hans Undersøgelser over Harald Haardraades Bedrifter i Grækenland og Italien. Munch havde allerede hævdet, at man burde sammenholde de byzantinske Kilder derom direkte med Skjaldeversenes Udsagn i Stedet for med Sagaernes Skildring, der jo atter byggede paa disse Vers og meget ofte kunde have misforstaaet de fremmedartede Forhold. Storm kunde yderligere benytte en nyfunden græsk Kilde og derved føre Undersøgelsen langt videre; han paaviste, at det virkelig skete svarede Træk for Træk til Skjaldenes Udsagn, saa at Versene dels stemmede med, dels udfyldte den græske Beretning³⁾.

Vi vende os derefter til et andet Folk.

Der findes i Tyskland en Rigdom paa Viser om historiske Forhold. v. Liliencron har kunnet udgive en Samling af historiske Folkeviser i 4 Bind, som tæller 623

¹⁾ Se Finnur Jónssons Redegørelse i Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie. I. 358 ff.

²⁾ A. D. Jørgensen har i Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, Tillæg S. 69 ff., villet hævde, at Fortællingen om Begivenhederne ved Harald Haardraades Hjemkomst og om hans Forhold til Magnus den Gode skal vise, hvorledes Skjaldene lagde Skjul paa foregaaede Ting og delvis fordrejede disse. Han er bleven udførlig imødegaaet af Finnur Jónsson l. c. S. 362—66.

³⁾ Norsk Historisk Tidsskrift. 2. R. IV. 354 ff. 379.

Numre. I andet Binds Forord erkender Ud giveren, at han hellere burde have kaldt Værket „politiske Folke-digtninge“. De angaa nemlig i saa høj Grad de sam-tidige Forhold, at de egentlig gribe ind i dem og ville indvirke paa Tingenes Gang. Derfor have disse „Neue Lieder“ næsten alle et udpræget Partistandpunkt, og derfor kan deres Fremstilling af Begivenhederne være stærkt farvet. Men det er et gennemgaaende Træk, at den samtidige intet opdigter. Tilhørerne have ikke den Tro, at der i Sangens Verden, eller fordi en Fortælling bliver rimet og rythmisk, skal gælde andre Regler om Forholdet til den sande Virkelighed. Man vil kunne gennemgaa den hele Samling¹⁾ og finde, at dette er et aldeles fast, almindeligt Træk, og at først i Tidernes Løb, og efter at Begivenheden er bleven hyllet i Fjernhedens Kaabe, Digterne kunne af personlig Partiskhed eller mangelfuld Kundskab komme i strængere Strid med det virkelig foregaaede. Disse Visers værste Mangel er — i poetisk Henseende — netop den, at de ere altfor korrekte, at de følge for nøje Begivenhedernes detaillerede Rækkefølge og Forløb, uden Overblik eller Grundsyn og uden at naa dramatisk Enhed, derfor er Visernes digteriske Værdi saa grumme ringe. Hvis man ikke skulde finde sig overbevist ved at læse Liliencrons Udgave eller hans Kommentarer til disse Viser, vil man kunne efterse andre tyske Visesamlinger og her finde den samme Opfattelse²⁾.

¹⁾ v. Liliencron, Die historischen Volkslieder der Deutschen. I—IV. Jfr. v. Liliencron, Deutsches Leben im Volkslied um 1530. S. XXX. ff.

²⁾ Saaledes Erk u. Böhme. Deutscher Liederhort, II., Böhme, Altdeutsches Liederbuch. Jfr. Rud. Hildebrand, Materialien zur Geschichte des deutschen Volksliedes. I. 183 ff.

Vi søge derefter videre og komme til Frankrig, og her ligger det nær at spørge, hvordan de normanniske Hertuger og engelske Konger bleve besungne i de lange Rimdigte af Wace og af Benoît. Disse Digte vare bestemte til at foredrages offentlig og vendte sig ud mod Tilhørerne, som de vilde fortælle saavel om den fjernere Fortid som om de nyere Tidens Begivenheder. Men Digterne berette saa trofast, som de formaa, og de udstyre kun Skildringen ved Hjælp af Taler eller ved Anekdoter, som vare dem bekendte. Det faldt dem ikke ind at omdanne Sandheden¹). Nu er det ganske vist saa, at disse Digtere ikke egentlig naa frem til den af dem selv oplevede Tid; men det er dog vel ganske utroligt, at de, hvis de vare skredne længere frem — saaledes som det var deres Agt — vilde have ladet Fortællingen skifte Karakter og ladet Fantasien raade netop overfor den Tid, der var dem selv og alle Tilhørerne nøjest bekendt.

Digteren Ambroise, der deltog i Richard Løvehjertes Tog til det hellige Land, har umiddelbart derefter i et Rimdigt skildret den berømte Konges Hændelser og Bedrifter, og han viser sig som en ligefrem, hæderlig og nøjagtig Beretter, der giver et værdifuldt Kildeskrift. Blandt de anglo-normanniske Digtere indtager den ukendte Forfatter af det nylig fundne store *Vie de Guillaume le maréchal* Hæderspladsen. Denne udførlige Skildring af Jarlen af Pembrokes private og offentlige Liv er forfattet faa Aar efter Jarlens Død (1219) efter Anmodning af hans Søn; den er skrevet af en højtdannet, klart og vidt skuende Mand, der er lige saa omhyggelig, som han

¹) Gröber, Grundriss der romanischen Philologie. II. 1. Side 635 —37. Gaston Paris, La littérature française au moyen âge. ²133.

til det yderste er sandhedskærlig. — Korsfarertidens vidunderlige Begivenheder i de fjerne Lande maatte, som rimeligt var, afføde Skildringer, der have en altfor fantasi-fuld Karakter, men netop om Digtninge af denne Art paaviser Gaston Paris, hvordan de hvile paa ældre Beretninger, som i en højere Grad gav virkelig Historie¹⁾. Saaledes synes de Oplysninger at være, som den franske Litteratur giver os. De nævnte Digtninge ere ganske vist ikke historiske Folkeviser; da saadanne ikke findes i Frankrig, har jeg maattet nøjes med at pege paa, hvorledes Digterne her behandlede Samtidens Historie.

Først i England træffe vi Viser, som ikke alene i formel Henseende, men ogsaa ved deres Fremstilling af historiske Begivenheder komme de danske Viser om historiske Forhold nær. Hvis man nu gennemgaar Childs store Udgave eller andre Samlinger, vil man kunne gøre den samme Iagttagelse²⁾. Sangeren synger om, hvad der er sket, saa godt han véd, men vilkaarligt omdanner han ikke. Jeg véd heller ikke af, at nogen har beskyldt Digterne for, at de have sunget imod bedre Vidende; jeg skal her kun anføre Talvjs Udsagn. Efter at have omtalt de engelske Balladers friske, sunde Blod skriver hun: „Historiens enkle, usmykkede Sandhed er her saa poetisk, at selv Digtningens Hjælp ikke synes fornøden for at give de historiske Ballader den højeste Grad af Interesse. Det forstaar sig: ikke *objektiv* Sandhed, men *subjektiv*; det vil sige, ikke Kendsgerningerne, som de vare, thi de historiske Ballader hos Englænderne

¹⁾ Jfr. Ch.-V. Langlois i Julleville, Histoire de la langue et de la littérature française II. 2. S. 280 f., 292, 295. Gröber, Grundriss l. c. 639 ff. Gaston Paris l. c. 125 f., 136.

²⁾ F. J. Child. The english and scottish popular ballades I—V. Fr. B. Gummere. Old english ballads.

have fjernet sig langt fra den samvittighedsfulde Tro-
skab, som desværre er de tyske historiske Folkevisers
hovedsagelige Fortrin og ofte deres eneste Fortjeneste¹⁾.

Til denne Redegørelse vil jeg kunne føje, at det ikke
er mig bekendt, at udenlandske Litteraturhistorikere over
Hovedet have ved digteriske Frembringelser af nogen
Art stillet sig paa samme vidtgaende Maade som Jør-
gensen. Der har aabenbart hos Folkene været en natur-
lig Følelse tilstede imod at se det, som enhver véd eller
kan erfare Sandheden om, kastet vilkaarligt overende af
en Digter²⁾. Endnu idag fordrer Almuen af en „Ny
Vise“³⁾, at den giver en sandfærdig Beretning om det
sidste Mord eller en nylig hændet Ulykke, og en Vise,
trykt i dette Aar, som vitterlig afveg fra Sandheden,
vilde ikke vinde Indgang og vilde forskertse den almin-
delige Tiltro til saadanne Viser.

Og medens Nutidens Gadeviser vel mindst i lige
saa høj Grad læses, som synges, vare Middelalderens
kun i ringe Grad bundne til det skrevne Grundlag, de

¹⁾ Talvj [Mrs. Robinson]. Versuch einer geschichtlichen Characteristik der Volkslieder. S. 480.

²⁾ Ingen Samtidig vilde have sunget „Mallebrok er død i Krigen“, eftersom Marlborough døde paa Sotteseng mange Aar efter Krigens Ophør. Visen er da heller ikke samtidig, men stammer fra langt ældre Tider og synes paa et tidligere Tidspunkt at være sunget om Hertugen af Guise. Jfr. Scheffler, Französische Volksdichtung II. 107 ff., Zeitschrift des Vereins f. Volkskunde VI. 459.

³⁾ Begrebet og Betegnelsen Ny Vise er lige saa gammel som yndet, saaledes som det vil ses af flere Anførsler ovenfor. Allerede i 12te Aarhundrede lød det i et af Carmina Burana, at fagre Piger legede paa Engen og sang ny Viser:

quarum nova carmina
dulci sonant ore,

og i et Haandskrift af Lancelot nævnes: six puceles qui quero-
loient [carolaient, dansede] et chantoient une novele chançon.

levede væsentlig som sungne, de kaldte en hel Kreds til Medvirken, idet den deltog i Forsangen eller sang med Omkvædet. Men dette Fællesskab i Eje over for Folkevisen maatte gøre det end mere umuligt at lade den vilkaarlige Behandling af Samtidens Historie faa Raaderum, den vilde paa Stedet blive mødt med Indsigelse af alle dem, der vidste bedre Besked og som ikke vilde deltage i Sangerens upaalidelige Beretning¹⁾.

Disse ere de almindelige Betragtninger, som formentlig maa gøre sig gældende overfor den opstillede Hypothese, naar man kaster Blikket ud over den europæiske Litteratur. Jeg kan derfor ikke indse andet end, at Jørgensens Sætning, hvor aandfuld den end kan være, i Virkeligheden kommer til at miskende de rette Forhold. Fortidens Tænkemaade og den raadende Opfattelse af sandt og falsk maatte snarest skærpe den naturlige Følelse imod, at det nyligt oplevede omdannedes vilkaarligt.

Jeg skal endnu kun tilføje nogle Bemærkninger om de Hensyn og Betragtninger, som naturligen vilde tvinge en Digter til ikke at ofre Sandheden til Bedste for den poetiske Virkning.

Man var varsommere i sin Tale og i sin Brug af det opdigtede end nuomstunder. Det falske kunde gøre langt

¹⁾ Derfor kan en samtidig Visedigter meget vel synge, at Grev Gert blev dræbt om Natten, medens en anden samtidig synger, at han dræbtes om Dagen „og ikke om Natten med alle“ — eller rettere, han kan tilføje til en Vise et retfærdiggørende Vers af denne Natur. Heri ligger ikke mere end en forskellig Opfattelse, en afvigende Kundskab. Men naar et Vers udtaler, at Niels Ebbeson drog til Norge og levede dér glad og fro, skyldes det ikke en samtidig, en saadan kunde ikke overfor alles Øjne vende op og ned paa de for alle kendte Forhold. Jfr. ogsaa Dr. Sofus Larsens Bemærkninger i Aarbøger f. n. Oldkyndighed. 1903. S. 121 ff.

større Skade og var langt vanskeligere at modbevise end i vor Tid, da hurtige Kommunikationsmidler og vidt spredte Aviser let kunne bringe det urigtige eller falske igen paa ret Fod. De, som bragte Meddelelser, der havde Betydning for det hele Land og mulig endog kunde foraarsage Røre i Folket, maatte endvidere sikre sig vel imod, at de ikke løb med uhjemlet Tale, for hvilket der kunde være sat streng Straf¹⁾. Der var desuden ogsaa paa de Tider en offentlig Mening, som ikke vilde finde sig i Krænkelser. Og en falsk Fortælling om samtidige Begivenheder vilde næsten uundgaaelig komme til at saare et eller andet Parti, visse Kredse af Samfundet, en enkelt Mand eller enkelte Slægter, og de, som følte sig brøstholdne, vilde ikke finde sig i at stilles i et urigtigt eller maaske hadefuldt Lys. Æresfølelsen var i høj Grad levende, den vilde ikke lade et Paasagn ustraffet²⁾. At Lovene her i Landet som andetsteds indeholde meget lidt om Æresfornærmelser, har i den Henseende intet at sige³⁾; man følte, at det var et vanskeligt Emne at lovgive om, man lod paa dette Omraade den krænkede raade efter Forgodtbefindende og selv skaffe sig Oprejsning.

Mest af alt frygtede man dog Viser og Digte; de kunde løbe om Lande og stillede muligt et krænkende Udsagn til Hvermands Raadighed, og alene det, at en

¹⁾ Jfr. saaledes Fagrskinna c. 32, Norges gamle Love I. 102, II. 35, Flateyjarbók I. 59, 184, Steenstrup, Venderne og de Danske 42 f., Christian II's gejstlige Lov c. 123, Reces 1537 art. 19.

²⁾ Jeg henviser til det Materiale, der er samlet hos L. Freund. Lug und Trug. Vom Standpunkte des Strafrechts und der Geschichte.

³⁾ Om hvor dybt et spottende Ord virker og hvor grumt det hævnnes, se Grundtvigs Folkeviser Nr. 358, 363, 364, 366—368, 457. Jfr. ogsaa Nr. 391.

falsk Fremstilling af Begivenheder blev landgængs, maatte synes farlig.

Spottevers vare allerede i Oldtiden hos de nordiske Folk et meget frygtet Vaaben. Der findes i Graagaas endog en Bestemmelse (c. 238), som forbyder, at nogen digter om en anden, selv om Visen ikke indeholdt Haan; dog vare to Verselinjer tilladte, men for en hel Vise (d. e. 8 Linjer) skulde der bødes 3 Mark, og var Digtet længere, landsforvistes Digteren. For en Strofe paa 4 Linjer, der indeholdt Spot, blev den digtende fredløs, og fredløs blev den, der digtede Nidvers mod de Danskes, Svenskes eller Norskes Konger. Vi finde rundt om i andre Lande, at der for spottende Viser toges stræng Straf¹⁾, ja at nye Viser, som vedrørte Dagens politiske Forhold, bleve forbudte. Saaledes maatte Raadet i Breslau skride ind mod „neue Gesänge und Gedichte“, da Præster og Almue rasede mod den nyvalgte Kong Georg Podiebrad (1457). Dennes Efterfølger Kong Ladislaus bebrejder under en Strid Borgerne i Zittau, at de digte og synge „neue Lieder“. Da Philip den Gode vil undertrykke Striden i Holland mellem de to Partier Kabeljaus og Hoeks, forbyder han disse Partinavne og at synge og fremsige fornærmende Viser²⁾. Ja, man har Eksempler paa, at Øvrigheden forbød at blæse Melodierne til fornærmelige Viser fra Taarnene³⁾.

¹⁾ Koegel, Geschichte der deutschen Litteratur I. 1. 208. Paul, Grundriss der germ. Philologie II. 1. 171 f. G. Paris i Journal des Savants 1891. S. 680. Luc de la Barre har digtet og sunget Spotteviser om Henrik I., hvorfor denne dømmer ham til at miste Synet; Luc dræber sig da i Fængslet. Orderici Vitalis hist. eccles., ed. Le Prevost, IV. 459 ff.

²⁾ v. Liliencron, Histor. Volkslieder. II. S. III, 339.

³⁾ Böhme, Altdeutsches Liederbuch S. XXXVII.

Der findes en tysk Vise hos v. Liliencron, Nr. 119, som ret karakteristisk belyser dette Emne. Biskop Johannes af Würzburg havde en Livknægt Haasz, „der konnte wohl singen“, men især bragte han Bispen Nyheder om alt, hvad der skete i Byen, stort og smaat. Haasz talte imidlertid ikke Sandhed. Han tilsatte af sit eget efter som den, hvorm han berettede, var ham gunstig eller hans Fjende, og derfor hændte det, at mangel uskyldig kom i Fortræd og mangel skyldig ikke blev straffet. Som Følge heraf var den overmodige Knægt frygtet og ilde lidt. Ved Bispens Død (1466) var ogsaa Haasz' første Tanke at slippe bort, men han blev grebet af Befolkningen og under Spotteord bagbundet kastet i Main: „Gaa Du endnu i Dag til Din Herre, syng ham en Sang og bring ham Nyheder!“ Det samtidige Digt herom indeholder saa en Beretning om „Haren“s Komme for Bispen.

Udgiveren v. Liliencron har Medynk med Haasz. Selv om han har været onskabsfuld i sin Sang og Tale, „er dog i hvert Fald denne Folkejustits, der øvedes mod ham, endnu raaere og afskyeligere. Han har derfor Krav paa, at man i en Samling af historiske Viser mindes ham som en Martyr for sine Vers.“ Dette er at gøre Haasz for stor en Ære. Og den Folkejustits, som øvedes, er i hvert Fald et levende Vidnesbyrd om, hvorledes Gerninger af denne Art opfattedes. Overfor saadanne falske Paasagn stod Menigmand værgeløs, og man følte, at kun Døden var en passende Straf. Ogsaa af de danske Viser lære vi, at der toges grum og blodig Hævn for falsk Klage og falske Udsagn¹⁾.

¹⁾ Grundtvigs Folkeviser Nr. 262, 266, Nyerup og Rahbek, Udvalgte Viser III. Nr. 119, Kristensen, Jyske Folkeviser II. Nr. 63.

Jeg har villet kalde alle disse Forhold frem for Erin- dringen, for at man kan se, hvorledes mange forskellige Hensyn nødvendig maatte lægge Baand paa Friheden til at omforme Samtidens Begivenheder efter Behag, og hvorledes netop Beretningens Fremtræden som Vise, der blev sunget i Folkemunde, yderligere maatte hindre, at man fortalte efter frit Lune.

Men overalt i det foregaaende har jeg kun haft Viserne om Samtiden for Øje. Overfor det, som laa Slægtaldre tilbage i Tiden, eller overfor Folkets fjerne Fortid, var Digteren ikke bunden til at give det fuldt sande. Og dog turde det maaske ved en nærmere Be- tragtning vise sig, at en saadan Frihed overfor det hi- storisk overleverede og overfor Fortidens Skikkelser, som Digterne i vore Dage tillade sig, ikke var raadende i Middelalderen. I alt Fald de store Minder, som vare Folkets fælles Eje og kendte af Høj og Lav, tillod man sig ikke at omskabe fra, hvad der troedes som Sandhed, Folket vilde ikke finde sig i en saadan digterisk Vilkaarlig- hed, hvor meget end Digterne havde Lov til at udfylde Overleveringen og at tildigte Begivenheder i de gamle Tidens Aand. Paa dette omfattende Spørgsmaal skal jeg dog ikke her komme ind.
